

AZ ÉPÜLET MŰEMLÉKI DOKUMENTÁCIÓJA

TARTALOM

1	Bevezető	2
2	Az épület leírása	2
3	Történet	3
	Telekadatok	3
	Építéstörténet	3
	Műemlékké nyilvánítása	7
4	Helyreállítási javaslat	8
5.	Források	14
6	Irodalom	16
7	Fényképjegyzék	18
8	Fényképek	19

AZ ÉPÜLET MŰEMLÉKI DOKUMENTÁCIÓJA

1. Bevezető

Az 1912-ben Lajta Béla tervei alapján épült lakó- és irodaház alsó szintjeit elfoglaló Budapesti Vállalkozásfejlesztési Közalapítvány irodáinak felújítása évek óta időszerű. Az alapítvány megnövekedett ügyélforgalma, megváltozott és kibővült feladatköre és nem utolsósorban a budapesti vállalkezési és üzleti életben elfoglalt helye egyre sürgetőbben indokolja az irodaterék és ügyélfogadók átalakítását, felújítását, az építészeti arculat megváltoztatását. Jelentősen segíti a döntés meghozatalát az is, hogy maga a műemlék épület is felújításra szorul, mind építészetiileg, mind gépészetiileg.

Jelen műemléki leírás elemzi és összefoglalja az 1912-ben épült, Lajta Béla tervezte épületet műemlékvédelmi szempontból, kronológiában bemutatja az épületen történt homlokzati változtatásokat és belső átalakításokat, korabeli tervrajzok és fotók alapján. Bemutatja az épület jelentőségét építészettörténeti és városképvédelmi szempontból, felveti a műemlék épület felújításával és üzemeltetésével kapcsolatos jogi előírásokat és műemlékvédelmi feladatokat.

Az építési engedélyezési tervdokumentációt a Hild-Ybl Alapítvány munkatársai készítették, az alapítvány szerzői oltalom alatt álló, dr. Sisa József, Szilágyi Edit és Bor Ferenc összeállította műemléki tudományos dokumentációja alapján.

2. Az épület leírása

Zárt sorú, körülépített udvaros, három utcára néző, iroda- és lakórészt egyesítő vegyes funkciójú épület, a korszerű építészeti törekvések formajegyveivel.

Külső

Az üzleti részen két-, a lakórészen külön öt-, összesen hétemeletes épület, enyhe tagolású tömbje az alsó részen erősen áttört, a felette lévő részen nyerstégla burkolatú. Az épület a három oldalról az egyes utcák felé különféle módon kialakított homlokzatokat mutat.

A Rákóczi útra néző héttengelyes homlokzaton a három szintes irodarészt eltérő távolságban elhelyezett vájatolt oszlopok - illetve a jobb szélen pillér - fogják össze. Ezt az egységesen kezelt, könnyed hatású alsó részt széles, díszítés nélküli párkány zárja le, fölötte sima, nagy felületként emelkedik a lakóház-rész nyerstégla homlokzata, amelyet széles geometrizáló, magyaros motívumokkal díszített főpárkány koronáz. A főpárkány fölött húzódik a visszaugratott, manzárd-jellegű legfelső szint. A lakóház-rész ablak sávjait a középső ablakok között, a főpárkányt, valamint a legfelső, visszaugratott szint falát geometrikus metszésű, magyaros sík motívumok díszítik. A Kazinczy utcai homlokzatról elmaradnak az irodarész oszlopai, a szélső pillérek közt mindhárom szintet egy síkban tartott üvegezés borítja; a felső szinteket enyhe kiülésű, négytengelyes rizalit tagolja. A rizalit homogén felülete magába foglalja a legfelső szintet is, itt tehát elmarad a manzárd-megoldás, így a főpárkány is. A Dohány utcai öttengelyes homlokzat alsó része a Kazinczy utcaival azonos. A lakóház-rész második és negyedik tengelyében enyhén kiugratott rizalitok hosszú sávot képeznek, amelyek megszakítják a főhomlokzattal azonos formában kialakított főpárkányt. E fölött húzódik a legfelső visszaugró manzárd-szint, amely díszítés nélkül a főhomlokzati manzárd hátsó homlokzati megfelelője.

Belső

Az alsó részt elfoglaló irodahelyiségek kialakítása újabb keletű, több radikális átalakítás eredménye. Az eredetileg három szint magasságú központi csarnokot utóbb két födémmel megosztották. A második szinten lévő, az ügyfélforgalom elől elzárt rész terének körítő falain szecessziós magyaros mellvédes ablakok sorakoznak, amelyek eredetileg a nagy csarnokba nyílnak. Az iroda-rész önálló lépcsőháza a Dohány utcai szárnyban van, a lakóház-rész a Rákóczi útról nyílik.

A lakóház-részbe vezető kapualj, valamint a lépcsőház, az itt található vasrács és falburkoló csempe az eredeti kiképzést mutatja. Az utcai szárnyak függőfolyosós udvari homlokzatait végig eredeti csempeburkolat fedi, igényes, helyenként díszítményekkel ellátott vasráccsal. A negyedik oldalt a liftház foglalja el.

3. Történet

Telekadatok

A mai épület telke a századforduló utáni években Thuróczy Kálmánné és birtokostársai tulajdonában volt a korábbi 5101. helyrajzi szám alatt; a Budapest-Erzsébetvárosi Bank R.t. birtokába 1908-ban került¹. A bankot 1922-ben felszámolták², ezt követően a Rákóczi-úti Bérház R.t. szerezte meg³, és itt kapott helyet a Fővárosi Gázművek központja. Az 1920-as években helyrajziszám-változás történt, azóta a szóban forgó épület - változatlan házsám mellett - a 34533. helyrajzi számot viseli. A ház a II. világháborút követő államosítás után is otthont adott a Gázművek központjának.

Építéstörténet

A Budapest-Erzsébetvárosi Bank 1902-ben szerveződött részvénytársasággá⁴, az ezt követő időben a Dohány utca 9 szám alatt működött⁵. A bankot nem jegyezték a tőzsdén⁶, mindössze egyike volt a nagyszámú pénzüintézeteknek, amelyek az I. világháborút megelőző évtizedekben jöttek létre. Ebben az időben jellemző Magyarországon a hitelintézetek nagy száma és általában gyenge tőkeerejük. Az I. világháborút követően a monarchia felbomlása és az ország területének csökkenése következtében Budapest elvesztette korábban élvezett pénz- és hitelügyi pozícióját, a bankok nagyvonalú fejlődése lezárult, sok megszűnt közülük.

A Budapest-Erzsébetvárosi Bank R.t. bérházának terveire 1911. április 15-re írtak ki pályázatot, amelynek első díja 2.500, második díja 1.000, harmadik díja 750

¹ A "Budapesti cím- és lakásjegyzék 19. kötetében, 1907. máj.-1908. ápr., Bp.é.n., p.147., még Thuróczy Kálmánné és b. társai szerepelnek tulajdonosként, az ezt követő 20. kötetben, 1908, Bp.é.nn., p.152. és a további évfolyamokban a Budapest-Erzsébetvárosi bank r.t.

² Budapesti cím- és lakásjegyzék 27. kötet, 1922, Bp.é.n., p.204: "felszámolás alatt" megjegyzéssel.

³ Budapesti cím- és lakásjegyzék 29. kötet, 1928, Bp.é.n., p.167. - a Budapesti cím- és lakásjegyzék ház-és telekjegyzéke. Bp. 1931. p.157.

⁴ Pénzüintézeti évkönyv 1904-1905. I.évf. szerk. és kiad.: Somló Gyula. Bp. 1904. p.305. - Jakoby Péter: Budapest kézikönyve adatgyűjtemény alakjában I.köt. Bp. 1918. p-16. Az évkönyv 1 millió, az utóbbi munka 3 millió koronában jelöli meg a bank r.t. induló tőkéjét.

⁵ Pénzüintézeti évkönyv 1904-1905. II.évf. szerk. és kiad.: Somló Gyula. Bp. 1905. p.336.

⁶ Lásd a 4. és 5. sz. jegyzetben idézett évkönyveket.

korona volt⁷. A Magyar Mérnök- és Építész-egylet 1911. február 6-án egy rendes tagot és egy póttagot választott a terveket elbíráló bizottságba, Fleischl Róbert, Reiss Zoltán személyében⁸, a beérkezett pályaműveket az egyesület helyiségeiben ugyanezen év május 15-től május 22-ig lehetett megtekinteni. A beérkezett 19 pályamű közül a bíráló bizottság az első díjat (2.500 k.) Lajta Béla "Erzsébetváros", a második díjat (1.000 k.) Kriegler Sándor "Április", a harmadik díjat (750 k.) Reich József "Ida" jeligés tervének ítélte. Megvásárolta azonkívül 500 korona díjon Böhm Henrik és Hegedűs Ármin "Vas II." jeligés tervét⁹.

Lajta Béla 1911. szeptember 15-i dátummal ellátott tervei alapján a magánépítkezési bizottság szeptember 18-án tartott ülésén jóváhagyta az építkezést¹⁰. A tanács az építési engedélyt 1911. szeptember 26-án adta ki 92.640/1911-III. szám alatt¹¹. Lajta később módosította terveit, ezeket az 1912. július 9-i dátummal ellátott tervrajzokat a tanács július 29-én 99.239/1912-III. számon hagyta jóvá¹². A két megoldás között mind az építészeti elrendezés, mind a homlokzatok kialakítása tekintetében különbségek mutatkoznak. Az első változaton a földszint és az I. emelet között mezzanin is épült volna; a második változaton itt magassföldszint szerepel, azonkívül a főpárkány fölé manzárdot is rajzolt a tervező. Az első változat homlokzataira jellemző a nagyméretű, dús, magyaros-szecessziós motivációjú ornamentális elemek jelenléte, az első részt vájatolt oszlopok fogják össze. A második megoldás lényegében a ma is látható egyszerűbb, mértéktartóbb homlokzati kialakítást mutatja; némi módosítás - díszítőelemek elhagyása - a kivitelezés folyamán itt is történt.

Az építkezés főbb műszaki munkái 1912-ben zajlottak le: a felvonót a magánépítési bizottság július 22-én javasolta jóváhagyásra¹³, a központi fűtés terveit szeptember 6-án hagyták jóvá¹⁴. A szóban forgó épület enteriőrjei és a homlokzatok dekoratív díszítése, minthogy Lajta Béla irodájában több iparművészt is foglalkoztatott, feltehetően más közreműködők keze nyomát is magán viseli. Kozma Lajos 1910-ben lépett be Lajta irodájába, valószínűleg ennek az épületnek enteriőrjei kialakításában is részt vett, bár erre közvetlen bizonyítékunk nincs¹⁵. Önéletrajzi

⁷ Építő Ipar XXXV. (1911) p.59. - Magyar Mérnök- és Építész-egylet Közlönye XLV. (1911) p.92. és további számok.

⁸ Magyar Mérnök- és Építész-egylet Közlönye XLV. (1911) p.112.

⁹ Magyar Mérnök- és Építész-egylet Közlönye XLV. (1911) p.278. - Építő Ipar XXXV. (1911) p.213. - A Ház IV. (1911) p.205,208, 209.

¹⁰ Építő Ipar XXXV. (1911) p.404. - A hír tévesen Rákóczi út 20. számot említ.

¹¹ Az épület jóváhagyott tervei a Budapest Főváros Önkormányzata Központi Műszaki Nyilvántartó és Mérnöki Iroda, Tervtár (a továbbiakban Tervtár), a mai helyrajzi szám (34533) szerint őrzött tervcsomóban.

¹² Tervtár: 99239/1912-III.

¹³ Építő Ipar XXXVI. (1912) p.294. Az engedély száma 93258, a házszámot tévesen Rákóczi út 20-nak közlik.

¹⁴ Tervtár: 111756/1912-III.

¹⁵ Koós Judith: Kozma Lajos munkássága - Grafika Iparművészet Építészet. Bp.1975. p.91-93. Kozma közreműködését más műveivel kimutatható analógiák alapján látja bizonyítottnak. Ezt nem erősítik meg más, Kozma munkásságát tárgyaló írások.

Kozma Lajos (1884-1948) Kiterjedt építész, iparművészi és grafikus tevékenységet folytatott. 1910-ben lépett be Lajta irodájába. 1913-ban alapította a Budapesti Műhelyt, és ekkor lett a fővárosi

írásában Kozma megemlíti, hogy később, 1914-ben több helyiség belső kiképzésénél közreműködött¹⁶.

Az eddigieket összefoglalva az alábbiakban ismertetjük a ház építésének történetét:

1911. ápr.15.
máj.15.-22.
szept.15.
szept.18.
szept.26.	Az épületre kiírt tervpályázat határideje.
A beérkezett pályaművek kiállítva megtekinthetők.
Lajta Béla első beadványi tervének dátuma.
A magánépítkezési bizottság ülésén jóváhagyja a terveket.
Az építkezési engedély kelte.
1912. júl.9.
júl.22.
júl.29.
szept.6.	Lajta Béla módosított terveinek dátuma
A felvonót jóváhagyásra ajánlják.
Módosított terv engedélyezésének kelte.
Központi fűtés terveit jóváhagyják.
1914.	A földszinten közbeiktatott mennyezetet létesítenek ¹⁷ .
A közfalakat módosítják a III. emeleten ¹⁸ . Ebben az évben tervez Kozma Lajos az épület számára enteriőr-részleteket.
1927.	A Gázművek a kerületi szerelési irodákat és a gázelszámoló osztályt itt egyesíti ¹⁹ ; ezzel kapcsolatosan a földszinten válaszfalat emelnek ²⁰ , a portált átalakítják ²¹ .
1933.	Melegvíz-kazánt szerelnek be ²² .
1936.	Rabitz-válaszfalak elbontása és ajtónyílás létesítése ²³ .
1938.	Helyiségek átalakítása a pincében és a földszinten ²⁴ .
1942.	Lakásokat osztanak meg a IV. emeleten ²⁵ .
1963-1965.	Számos kisebb-nagyobb lakás-átalakítás ²⁶ .

Iparrajziskola tanára. Később, 1946-ban az Iparművészeti Iskola igazgatója lett. Könyvillusztrációi, bútorai, díslettervei magyaros, szecessziós, időnként barokkos formában fogantak. Villái és bérházai, mint pl. Az Átrium-ház, sima, célszerű, könnyed épületek. ("Új építészet" 1949, No. 2-3, un. Kozma szám Beke László - Varga Zsuzsa: Kozma Lajos. Bp.1968. Koós Judith: Kozma Lajos munkássága, - Grafika Iparművészet Építészet. Bp.1975.)

¹⁶ Magyar Építészeti Múzeum, Kozma hagyaték, "Kozma Lajos munkái" gépelt kézirat

¹⁷ Tervtár: 38767/1914-III.

¹⁸ Tervtár: 71192/1914-III.

¹⁹ Kincses Kalendárium 1939. XLII. Évf. Bp.1939.

²⁰ Tervtár: 19126/1927-III.

²¹ Tervtár: 49347/1927-III.

²² Tervtár: 45516/1933-III.

²³ Tervtár: 43308/1936-III.

²⁴ Tervtár: 300222/1938-III.

²⁵ Tervtár: 332961/1942-III.

1960. Felújítási munkálatokat végeznek²⁷.
- 1963-1965. Átalakítják a földszinti csarnok lezárását és az udvar lefedését²⁸.
Az eredeti üvegpiramis helyett szilárd födémeket, ill. burkolatot alakítanak ki.
- 1964-1965. Átalakítják az óvóhelyet²⁹.
- 1966-1967. Lakásátalakítást végeznek az I. emeleten³⁰.
1967. Neon hirdető-berendezést helyeznek el az épület homlokzatán, szövege: "GÁZ Gáz, fűt, süt, főz, hibajelentés éjjel 226-226 nappal, gázkészülékek"³¹.
1977. Terv készül a belső rekonstrukcióra.³²
1979. A Budapesti Városépítési Tervező Vállalat engedélyezési tervdokumentációt készít a homlokzat rekonstrukciós munkáira.³³
1980. A Budapesti Városépítési Tervező Vállalat tanulmánytervet készít belső rekonstrukciós munkákról (Fehér András)³⁴
1984. A felvonót felújítják a régi ajtók eltávolításával.³⁵ Terv készül a két ötödik emeleti lakás kibővítésére.
1987. A homlokzatra új neon cégfelirat kerül.³⁶
1988. Ez év elején a Gázművek közönségszolgálati irodája az épületből elköltözik. A Budapesti Városépítési Tervező Vállalat engedélyezési tervdokumentációt készít a belső rekonstrukcióról.

²⁶ Tervtár: Részletes felsorolásukat lásd a forrásjegyzékben.

²⁷ Tímár Andor (szerk.): Erzsébetváros. Bp.1970.p.243.

²⁸ Tervtár: 9667/1963-VII.ker. - Használatbavételi engedély: 14408/1965.

²⁹ Tervtár: 5061/1964-VII.ker. - Használatbavételi engedély: 17167/1965.

³⁰ Tervtár: 40325/1966-VII.ker. - Használatbavételi engedély: 13861/2/67.

³¹ Tervtár: 11410/2/1967-VII.ker.

³² Budapest Főváros Levéltára.: XXXII. Az egykori Budapesti Műemléki Felügyelőség gyűjteménye (a továbbiakban: BFL), 940. doboz. Utalócédula nagyméretű dokumentációra.

³³ BFL, 940. doboz.99

³⁴ BFL, 1468, doboz. - Ezt megelőzően felmérési dokumentáció készül. (U.o. 94í. doboz.)

³⁵ BFL, 940. doboz.

³⁶ BFL, 940.,1468 doboz. Henk István grafikus.

Ezt követően egyes belső felújítási munkálatokat elvégeznek.

37

1991. Dr. Kászoni Gábor okleveles szerkezetépítő márnök elkészíti a ház statikai szakvéleményét a Fővárosi Gázművek megbízásából
1994. A Neoter Kft. (Teráz Béla és Pálmai Ágnes építészek vezetésével) tanulmánytervet készít az alsó három irodaszint és a homlokzati portál felújításához.
1995. A Tóthcsanaky Környezetépítő Kft. döntéselőkészítő tanulmányt ír a földszinti üzlet könyvesboltként történő átalakításához.
2003. A Budapesti Vállalkozásfejlesztési Közalapítvány tulajdonosa lett a ház irodaszintjeinek, és a közalapítvány kuratóriuma még ebben az évben határozott az irodaszárny felújítására irányuló beruházásról
2005. Rajk László építész vezető tervező vezetésével elkészül a ház irodaszintjein kialakítandó Multifunkcionális Vállalkozásfejlesztési és Innovációs Központ építészeti megvalósíthatóságát vizsgáló és elemző tanulmányterv.

Műemlékjellegűvé nyilvánítása

Épületünk az 1950-es években nem részesült műemléki védelemben. Genthon István megemlíti ugyan 1951-ben megjelent, az ország műemlékeit felsoroló munkájában, az un. kistopográfiában³⁸, ez azonban műemléki védelemben természetesen nem jelent. Az 1960-ban megjelent Műemlékjegyzékben³⁹, melyet az építésügyi miniszter 22.509/58.sz. alatt jóváhagyott, épületünk első ízben szerepel "műemlékjellegű" megjelöléssel és változatlanul megtaláljuk az 1967-ben kiadott, csak Budapestre vonatkozó módosított jegyzékben⁴⁰ és az 1976-os, egész országra vonatkozó műemlékjegyzékben is⁴¹.

"Műemlékjellegű" a minősítése az épületnek az 1980-as műemlékjegyzékben is.⁴²

Mivel időközben a jogszabályváltozások miatt a "műemlékjellegű" megjelölés megszűnt, az épület műemléki védelemben a 15601 MJ számon szerepel Kulturális Örökségvédelmi Hivatal műemléki listáján.

³⁷ BFL, 1468, doboz.

³⁸ Genthon István: Magyarország műemlékei. Bp.1951. p.73.

³⁹ Műemlékjegyzék. Összeállította az Országos Műemléki Felügyelőség. Bp.1960. p.51.

⁴⁰ Budapest műemlékjegyzéke. Összeállította a Fővárosi Műemlékfelügyelőség. Bp.1967. p.57.

⁴¹ Magyarország műemlékjegyzéke. Összeállította az Országos Műemléki Felügyelőség és a Fővárosi Műemlékfelügyelőség. Bp.1976. Építésügyi Tájékoztatási Központ. P.85.

⁴² Magyarország műemlékjegyzéke. Bp., 1980. p. 95,

4. Helyreállítási javaslat

Az 1911-1912-ben felépült volt Erzsébetvárosi Bank palotája Lajta Béla legérettebb korszakában készült egyik főműve a modern magyar építészet példamutató és úttörő alkotása.

Nem lehet célunk az építőművész tevékenységének részletes bemutatása a tanulmány keretén belül, életművét Vámos Ferenc 1970-ben megjelent monográfiája behatóan tárgyalja.

Épületünk alkotója, Lajta Béla (1873-1920) az 1895/96-os tanévben nyerte a Műegyetemen építész-oklevelét. Itt tanárai Hauszmann Alajos és Steindl Imre voltak, de tanárainál nagyobb hatást gyakorolt rá Lechner Ödön; tudjuk, Lajta ifjú korától rajongója volt a századforduló legnagyobb magyar építészenek.

Tanulmányai után hosszabb ideig külföldön utazgatott, járt Olaszországban, Németországban, Spanyolországban, Franciaországban és Angliában is. Külföldi tartózkodása során dolgozott Alfréd Messel berlini és R.N.Shaw londoni irodájában, majd amikor hazajött, építészeti tevékenysége mellett a népművészeti formák tanulmányozásába kezdett. Ezzel meg is ragadhatjuk mik építőművészetének ihlető forrásai: a történeti stílusokat elvető korszerű irányzat és a népi emlékek eredeti frissessége.

Pályázatra készült terveit után Lajta első munkája Bárd Ferenc zeneműkereskedésének berendezése (1900) volt, amelynek egységbe komponált, szecessziós formaadással kialakított elemein folytonosan visszatérő, ritmikus hullámzás uralkodott. Hasonlóan szecessziós stílusban készültek az ezt követő épületei, mint pl. a zentai tűzoltó laktanya (1902-1903), vagy a szirmai kastély (1902).

Lajta művészetében a budapesti Malonyai-villa (1905) fordulópontot jelent. Itt minden cifraság, minden hullámzás eltűnik, Lajta Béla tovább lép a Lechner Ödön által kijelölt úton. Sima falai, célszerű beosztása sejteti azt a monumentalitást, amely később művészetének egyik fő jellemzőjévé válik; ugyanakkor az ún. "kontyos tető" a népi hagyományok megértő és organikus alkalmazásának példája. Ez a villa a kortárs angol épületekkel mutat rokonságot. A közvetlenül ez után készült Vakok Intézetének háza (1905-1908) és a Szeretetház (1906-1907) kiteljesedése az előbb említett koncepciónak: vaskos tömbjük szinte mértani testekre bontható, ezeket kívül s belül stilizált, sokszor a geometrikus felé hajló népi ihletésű díszítőelemek szervesen egészítik ki. A Vakok Intézetének nagy falfelületeit nyerstégla burkolat fedi, ezzel az anyaggal találkozunk az Erzsébetvárosi Bank palotájának homlokzatán is.

Lajta oeuvre-jében értékes darabok a síremlékek, amelyek pályafutásának minden szakaszát végigkísérik.

Az 1908-cal kezdődő időszak legjelentősebb alkotásai Lajtát korai modern építészetünk első nagy mesterévé emelik; ekkor készül el a Vas utcai iskola (1909-1913), a Rózsavölgyi-ház (1911) és az Erzsébetvárosi bank háza. Közös jellemzőjük a nagyvonalú monumentalitás, a szerkezet tisztasága és logikája, a szigorú célszerűség. Eltűnnek a korábban alkalmazott oromfalak, nincsenek többé "kontyos tetők", a román vagy reneszánsz reminiscenciákat őrző részletek lapos falfelülettel simulnak. Épp így a korábbi súlyos, időnként nehézkes jelleget elegáns könnyedség váltja fel. De az épületek puritánsága nem zárja ki a díszítés alkalmazását: szublimált magyaros minták, akár kőlapok, akár falfestés formájában, tökéletesen asszimilálódnak az őket befoglaló építményhez. A berendezés gyakran az egységes koncepció része volt. Lajta pályájának ívét a gazdasági élet pangása és a korai halál sajnos derékba törte, így nem tudta megvalósítani nagyszabású elképzeléseit.

Lajta tevékenysége nem izolált jelenség a korszak hazai művészetében. A XIX. század közepétől egyre fokozódó építőtevékenység kísérőjelensége volt az ország rohamosan fejlődő gazdasági életének. A nagy fellendülés első időszakában az eklektika volt az uralkodó építészeti irányzat. Ebből a sokat vitatott, de mind minőségileg, mind mennyiségileg nagy teljesítményt felmutató magyar eklektikából nőttek ki, részben ellenhatás formájában, olyan törekvések, amely egy őszintébb és nemzetibb építészet megtalálását tűzték ki célul. Lechner Ödönnek (1845-1914) sikerült a historizálás béklyóit lerázva olyan formákat létrehozni, amely a szecesszióba oltva magyarok, önállóak és eredetiek. Nagyléptékű, vérbő alkotásai katalizátor erejével hatottak hazánk építőművészetére, a Lechnert követő nemzedék iránymutatóként tekintett olyan művekre, mint az Iparművészeti Múzeum (1893-1896) vagy a Postatakarékpénztár (1899-1902). Megindult a népművészet feltárása, a népi tárgyi emlékek gyűjtése, és az így szerzett élmények és tanulságok egész sor újszerű, üde zamatú épület megtervezéséhez vezettek. Itt példaként csak Kós és Zrúmczky által tervezett állatkerti építményeket (1908-1912), Árkay Aladár Gorkij fasori templomát (1911-1913) és a rárósmulyadi templomot Medgyaszay Istvántól (1910) említjük.

Ebbe a körbe illik bele, pontosabban ebből a körből emelkedik ki Lajta Béla, aki a népies és modern kísérleti tendenciákat szintetizálta, és komoly, nemes, időtálló formába öntötte. Az Erzsébetvárosi Bank háza egyidőben épült a Rózsavölgyi-házzal és a Vas utcai iskolával; mindhárom korai modern építészetünk "klasszikusa", amelyek a kortárs európai architektúrában is rangot képviselnek.

Épületünk megragadta már a korabeli kritikus fantáziáját; Bárdos Artúr pl. egy 1913-ban megjelent cikkében a mai napig is legtalálóbban jellemzi a házat: "Különösen szokatlanul hat ugyancsak nem szerencsés környezetben az Erzsébetvárosi bank épülete is. Feltűnően karcsú oszlopok felett hatalmas tömegű, nyugodtan tagolt sík felület is különös, de kecses ellentéte. Tulajdonképpen antik eszme: a doge-palota eredetiségében páratlan architektúrájára kell gondolnunk és bizonyára erre gondolt művésznünk is... az oszlop mindjárt szép forma is, a téglá anyag karaktere pedig színben és tömegben dekoratív hatással érvényesül a homlokzaton, melyet ezen felül egyénivé és művészivé szelídült ornamentika díszít."⁴³

Elek Artúr 1920-ban, Lajtáról írt nekrológiájában így írja le a bankpalotát: "mint egy nagy erejű képzeletnek ciklopi alkotása mered föl komoran és súlyosan szomszédai közül. Részletezés és díszítőelemek nélkül való ez az épület, csak tömege és tömege részeinek egymáshoz való aránya teszi beszédessé."⁴⁴

Általánosságban

a) Helyreállítási javaslatunk pusztán javaslat, nem kötelező előírás, mely a - részben esetleg csak később ismertté váló - műszaki körülmények, gazdasági lehetőségek ismeretében, s főleg a műemléki hatóság előírásai alapján használandó. Egy későbbi tervezési program előkészítéséhez, illetve általában az épülettel való további foglalkozáshoz szánjuk mindenkori segédletül. Ebből nyilván az adott helyzetben szükséges és lehetséges pontok valósulnak majd meg, a műemléki hatósággal való konzultálás és a hatósági jóváhagyása nyomán.

⁴³ Bárdos Artúr: Lajta Béla. "Művészet" XII.(1913) p.294.

⁴⁴ Elek Artúr: Lajta Béla. "Nyugat" XIII.(1920) p.1063-1064.

b) A kifejezetten műszaki szükségességből felmerült munkákat nem részletezzük, csupán megjegyezzük, hogy ezeket - ha műemléki részt érintenek - az általános műemléki helyreállítási elveknek megfelelően kell végezni.

Utcai homlokzatok

- a) Az épület homlokzatai összességében megőrződtek, de kisebb-nagyobb változtatásokon mentek keresztül. Az elsőleges eltérés az épület főhomlokzatának alsó - üzleti és irodai - sávjában figyelhető meg, ahol a portálok és az üvegezett nyílások rendszere az eredeti állapothoz képest megváltozott. A különbségeket nagy vonalakban lehet regisztrálni, ám pontos és részletes dokumentációval nem rendelkezünk az épület ezen részének egykori megjelenéséről. Elméletileg kívánatos lenne az eredeti állapotot jobban megközelítő portálok és üvegezés kialakítására. A használat módjától, de a műszaki és anyagi lehetőségektől is függ, egyáltalán mit és mikor lehet ebből visszaállítani. Megjegyezzük, hogy az épület szóban forgó részének jelenlegi kiképzése tartózkodó, az épülethez alkalmazkodó, és az évtizedek során a városkép részévé érett.
- b) A portálokhoz hasonlóan jelenleg inkább csak elméleti felvetés a főhomlokzat téglaburkolatának kérdése. A téglaburkolatban ugyanis vannak eltérő színű téglák; az épület megszületésének időszakában létező építőipar magas színvonalát ismerve aligha kétséges, hogy ezek későbbi javítások nyomai. A főhomlokzat jobb szélén nagy téglafelület mutat kissé élénkebb színeket. Bár dokumentum nem áll róla rendelkezésre, valószínűnek látszik, hogy háborús belövés pótlásáról van szó. Elméletileg és általában itt is az ideális, eredeti állapot helyreállítása a kívánatos, még ha tudjuk, minden bizonnyal a jelenlegi téglaburkolattal kell még hosszú ideig megelégednünk.
- c) A homlokzatok egyes részeit ornamentika díszíti. Ilyen a főhomlokzaton az iroda- és lakóházzrész elválasztó osztópárkány két szélén található dekoratív négyzet, az emeleti rész ablakai közt található mintás terrakotta betétek, a főpárkányon húzódó, műköből készült mintás sáv, illetve főpárkány fölötti manzárdrész geometrikus ornamentikája. Ezek feltétlenül megőrzendők, illetve szükség esetén szakszerűen tisztítandók, helyreállítandók. A főpárkányt eredetileg végig rézlemez borította, ahogy ez a hátsó oldalon most is látható. Ennek rekonstrukcióját a főhomlokzaton is javasoljuk.
- d) A főhomlokzat különféle részein zászlótartók helyezkednek el. A földszinten egy pár; feljebb megintcsak egy pár; még magasabban három egy sorban, közülük a bal szélső rongált. Ennyi zászlótartóra nyilvánvalóan nincs szükség, úgyhogy egy részük eltávolítása kívánatos.
- e) A Gázművek kiköltözése után a főhomlokzat osztópárkányáról és az épület sarkáról eltávolították a Gázművek neonreklámjait. Ott maradtak viszont a reklámok fém tartóelemei. Az épületen főhomlokzatán itt-ott vaskampók is meredeznek. Mindezek eltávolítása - a szükséges javításokkal - feltétlenül szükséges.
- f) A főhomlokzat manzárdszintjének ablakai fölött, illetve a hátsó homlokzat első lakószintjén középen műanyag hullámlemez védőtetők vannak. Ezek lehetőség szerint eltávolítandók.

Kapualj

- a) A kapualjat többször javították. De a felújítás még várat magára, az itt található dobozok, vezetékek falban történő elhelyezését egy rekonstrukció során meg kell oldani.
- b) A kapualj terének felső részének megmaradt az eredeti architektúrája. Ennek fenntartása, szükség szerinti javítása feltétlenül szükséges.
- c) A kapualj első, bejárati szakaszát most álmennyezet fedi. A lépcsőről tekintve, az üvegen keresztül azonban lehet látni az eredeti, keskeny dongaboltozatot a kapualj belső teréhez hasonló kazettás kialakítással. Az álmennyezet eltávolítása, a kazettás díszítés megtisztítása és kijavítása, illetve általában az eredeti állapot visszaállítása viszonylag könnyen megvalósítható és mindenképpen szükséges.
- d) Ezzel kapcsolatosan megtisztítva továbbra is megtartandók a belső bejárati ajtó fölött található domborított dekoratív ívmezők.
- e) A kapualj kék csempeburkolata hiányos, egy helyen zöld csempelapokkal van pótolva. Egykor nyilván itt is - akárcsak a lépcsőházban - mintás, piros színű szegély díszítette. A csempeburkolat és a szegély helyreállítandó.
- f) A padozat mozaikcsempe burkolata erősen kopott. Pótlása csak ugyanilyennel lehetséges.

Lépcsőház

- a) A korlát és különösen annak domborított fém betétei jelentik a lépcsőház legfőbb díszét. Megőrzésükre különös gondot kell fordítani.
- b) A csempeburkolat, amely a kapualjéval azonos, itt is hiányos. Kijavítása, pótlása kívánatos.
- c) A liftajtók fölötti betétek, melyeken az eredeti építető bank monogramja (BEBRT) látható, feltétlenül megőrzendő. (Sajnos az eredeti liftajtókat a közelmúltban történt liftcseré során eltávolították.)
- d) A lépcsőház falára erősített emeleteket jelző kis táblák megtartása is kívánatos.
- e) A pihenők eredeti padozatburkolata megtartandó.

Udvar

- a) A függőfolyosók vasrácsai feketére mázolja megtartandók, a szükségessé váló hiányok pótlása az eredeti mintájára végzendők. Külön felhívjuk a figyelmet a II. emeleti rácsban található monogramos (BEBRT) betét, valamint a merevítő bekötővasak rúdjaival álló kis bagoly-figurák gondos megőrzésére.
- b) A legfelső szinten az üveges védőtető az ornamentális fejezetű támasztórúdjaival ugyancsak megőrzendő.

- c) A padozat mozaiklapjaik megtartandó, ahol szükséges, pótlásuk hasonló lapokkal történjen. Az I. emeleten már más fajtával cserélték ki. Egy valamikor szükségessé váló későbbi csere során az eredeti burkolatot kell figyelembe venni.
- d) A falak eredeti csempeburkolata számos helyen vésés nyomát viseli, több helyen le van verve. Ahol pótlás van, annak a színe némileg eltér az eredetitől. Ideális állapot a csempeburkolat teljes és azonos színű helyreállítása lenne. Ezzel kapcsolatosan a falakra tett vezetékek természetesen süllyesztve helyezendők el.
- e) Az ablakok és bejárati ajtók többsége eredeti. További megőrzésük kívánatos. Egy-két helyen az eredeti (szélesebb) nyílásokból az asztalosmunkát kiemelték, s mögöttük lakásmegosztásokhoz alkalmazkodva helyeztek el ajtókat, ablakokat. Néhány helyen befalazást végeztek. Ezek mélyreható funkcionális változtatás nélkül nem változtathatók meg, ezért javaslattal nem élünk, csupán megjegyezzük, hogy amit funkcióváltoztatás nélkül egyszerű építészeti eszközökkel javítani lehet, azt kívánatos elvégezni.

Belső

- a) A földszinti nagy csarnok mai képe - nagy hátrányára - jócskán eltér az eredeti állapottól, melyet a jelen dokumentációban is reprodukált archív fényképek örökítenek meg. Az álmennyezet behúzása, a pillérek beburkolása stb. jelentéktelen, nyomott térré redukálta a csarnokot. Egykor a csarnok terének része volt a mai álmennyezet fölött lévő tér is, melyben ablakok sorakoztak. Az ablakok, melyek mellvédjében ornamentális fabetétek találhatóak, ma is megvannak, és a félemeleti irodák folyosójáról ezeken keresztül be lehet nézni az álmennyezet fölötti térbe. A csarnokot kúp alakú üvegtető borította, innen kapta a világítását. Ezt az 1960-as években szüntették meg, és alakították ki helyette szilárd födémeket. - A monumentális, modern épületnek ez a csarnok méltó belső tere volt, Lajta Béla művészetének gyakorlatilag teljesen ismeretlen produktuma. (Az eredeti csarnokialakítást nem ismerik, nem ismertetik az építőművészről készült monográfiák sem.) - A csarnok terének visszaállítása egykori formájába mai is lehetséges, még az üvegpíramis rekonstrukciója is. Ha az épületen belül valamikor nagyobb beavatkozásra sor kerül, mindenképpen javasoljuk legalább a csarnok terének egységesítését. Ez akkor is jó lenne, ha az üvegtetőt nem rekonstruálnák, bár az ideális természetesen az volna. Egy ilyen reprezentatív csarnokkal sokat nyerne az épület, de véleményünk szerint egész Budapest is, és egy kiemelkedően fontos építészünk egyik főműve nyerné vissza régi fényét. - Amíg ez nem történik meg, a felső térrészbe nyíló ablakok a fabetétekkel továbbra is gondosan megőrzendők.
- b) A lakóházrészben, a lakásokban - annak ellenére, hogy a II. világháború után számtalan lakásmegosztás történt - szinte mindenütt megvan az eredeti, igényes és jó minőségű asztalosmunka (ajtók, ablakok). A dokumentáció fényképanyaga illusztrálja és megőrökíti az egyes nyílászáró-típusokat. Az asztalosmunka további fenntartása a szükséges javításokkal továbbra is kívánatos.

5. Források

Budapest Főváros Önkormányzata, Központi Nyilvántartó és Mérnöki Iroda, Tervtár

a 34553 hrsz. alatt őrzött tervecsomóban

92640/1911-III.	Lajta Béla engedélyezési tervei.
99239/1912-III.	Lajta Béla módosított tervei.
111756/1912-III.	A központi fűtés tervei Lucas és Simkó mérnöki iroda vállalatától.
38763/1914-III.	Wippler és társa, valamint Paulheim és Weninger tervei és statikai számításai a földszintben létesítendő közbeiktatott mennyezethez.
71192/1927-III.	Koch Menyhért terve közfalak módosítására a III. emeleten.
19126-1927-III.	Földszinti üzletelválasztó fal tervei és statikai számításai Czillér Antaltól.
49347/1933-III.	Portál átalakításának tervei.
45516/1933-III.	Melegvíz kazán tervei és műszaki leírása Ganz és Társa vállalatától.
43308/1936-III.	Tervrajzok rabitz válaszfal elbontásához és ajtónyílás létesítéséhez, felelős kivitelező Magos Árpád.
300222/1938-III.	A pincében és a földszinten végrehajtandó kisebb átalakítások tervei és statikai számításai Wagner Lajostól.
306884/1938-III.	Az eredeti tervek másolata a vasbeton oszlopok statikai vizsgálatához.
332961/1942-III.	Lakásmegosztás terve közfalak módosításával a II. emeleten.
321391/1948-III.	Több IV. em. Lakás megosztásához tervek, statikai számítások és műszaki leírás Bán Károlytól.
588-VII-136/1952.	V. emeleti lakás-átalakítás építési engedélye. (A tervek hiányoznak.)
588/R-212/2/1952.	Használatbavételi engedély az előző építkezéshez.
588/R-229/2/1952.	III. emeleti lakás átalakításához használatba-vételi engedély (a tervek hiányoznak).
58/R-74/1954.	Lakás-átalakítás az V. emeleten, alaprajz.
58/R-255/1955.	Használatbavételi engedély az előző építkezéshez.
58/R-271/1954.	Műleírás a Gázművek földszinten létesítendő telefonközpontjához.
58/R-50/1955.	Használatbavételi engedély az előző építkezéshez.
58/R-181/1955.	A III. emeleten kialakítandó lakások terve.
58/R-153/1955.	I. emeleti lakás kialakítási terve.
58/R-23/1956.	Terv II. em. lakás leválasztásához. Ennek használatbavételi engedélye.
58/R-61/1956.	Alaprajz, műszaki leírás, használatbavételi engedély I. emeleti lakások kialakításához.
58/R-82/1956.	Tervek, műszaki leírás, használatbavételi engedély a Kazinczy utcai homlokzaton kialakítandó üvegbeton kirakatokhoz és földszinti irodák átcsoportosításához.
58/R-126/1956.	Alaprajz, műszaki leírás, használatbavételi engedély I. emeleti lakás kialakításokhoz.
58/R-136/1956.	Alaprajz, műszaki leírás, használatbavételi engedély II. emeleti lakás kialakításokhoz.
R-54132//1958.	V. emeleti lakásleválasztás terve.

- R-34040//1960. V. emeleti lakás átalakítási tervei, műszaki leírás, valamint használatbavételi engedély.
- 9667/1963-VII.ker. Az I. em. udvar lefedés átalakításának terve; használatbavételi engedély.
- 5061/1964.VII.ker. Óvóhely kialakításának tervei, használatba-vételi engedélye.
- 40325/1966.VII.ker. I.emeleti lakásátalakítás alaprajza, műszaki leírása, használatbavételi engedélye.
- 11410/2/1967-VII.k.Homlokzati neonberendezés terve, műleírással és statikai használatbavételi engedéllyel.

Budapest Főváros Levéltára

XXXII. 306. Az egykori Budapesti Műemlékfelügyelőség gyűjteménye. 940. és 1468. doboz.

Országos Műemlékfelügyelőség

Fényképtár: 95141, 102897, 102898. sz. felvételek.

Tervtár: Az épületre vonatkozó anyagot nem őriz.

Magyar Építészeti Múzeum

A gyűjtemény őrzi Vámos Ferenc írásos hagyatékát. Itt található egy számozatlan lapokból álló kézirata 69.023.55 leltári szám alatt, amely az 1927-es évszámot viseli. Az írásban említés történik épületünkről is. Itt őrzik Vámos Ferenc nagy Lajta-monográfiájának egyes részeit kéziratos formában. A Kozma-hagyatékban található egy gépelt kézirat, amely "Kozma Lajos munkái" címet viseli, itt említést tesz Kozma épületünkről. A gyűjtemény ezen kívül őriz egy nagyméretű archív fotót Berger Dezső fényképész műterméből.

Budapesti Történeti Múzeum (Kiscelli Múzeum)

Várostörténeti Osztálya

Fényképtár: Felvételek az épület külsőjéről és belsejéről , 1920-as évek.

6. Irodalom

- Budapesti cím- és lakásjegyzék. XVII. évfolyam 1905. május - 1906. április. Bp.é.n., p.141. és további évfolyamok.
- Építő Ipar XXXV. (1911. február 5.) p.59.
- Magyar Mérnök- és Építész-egylet Közlönye XLV.(1911) p.92, 112, 224, 278.
- A Ház IV. (1911) p.205, 208, 209.
- Építő Ipar XXXV. (1911) p.213, 404.
- Építő Ipar XXXV. (1912) p.294.
- Bárdos Artúr: Lajta Béla. "Művészet" XII. (1913) p.294.
- Révai Nagy Lexikona XII.köt. Bp.1915. p.440. (Lajta Béla címszó.)
- Jakoby Péter: Budapest kézikönyve adatgyűjtemény alakjában. I. köt. Bp.1918. p.16.
- Elek Artúr: Lajta Béla. "Nyugat" XIII. (1920) p.1063-1064.
- Nádai Pál: Lajta Béla életműve. "Ars Una" I. (1924) p.314.
- Művészeti lexikon, Építészet - Szobrászat - Festészet - Iparművészet. Szerk.: Éber László. Bp.1926. p.423. (Lajta Béla címszó.)
- Thieme, U. - Becker, F.: Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler XXII. Leipzig 1928. p.237. (Lajta Béla címszó.)
- Jakab, Desider: Die Gefolgschaft Edmund Lechners "Műgyűjtő" IV. (1930) p.246.
- A Budapesti cím- és lakásjegyzék ház- és telekjegyzéke. Bp.1931. p.157.
- Éber-Gombosi: Művészeti lexikon II.köt. Bp.1935. p.6. (Lajta Béla címszó.)
- Bierbauer, Virgile: Un pionnier hongrois de la nouvelle architecture, Béla Lajta. "Nouvelle Revue de Hongrie" 1935. Février Bp. p.159.
- Kincses Kalendárium 1939. XLIII. Bp.1939. p.157.
- Bierbauer, Virgil: Modern Architecture in Hungary "Hungarian Quarterly" VII. Bp.1941. p.131.
- Genthon István: Magyarország műemlékei. Bp.1951. p.73.
- Vámos Ferenc: Lajta Béla (halálának 35. évfordulóján) "Magyar Építőművészet" 1956. 2. szám, p.56.
- Gerő László: Lajta Béla építő (Budapest, 1873. - Wien, 1920. X. 12.) "Magyar Építőművészet" 1956. 2. szám, p.52.
- Major Máté: Nagy magyar építészek. Lajta Béla "Építésügyi Szemle" 1959. p.220-221.
- Borsos Béla - Sódor Alajos - Zádor Mihály: Budapest építészettörténete, városképei és műemlékei. Bp.1959. p.104, 302.
- Műemlékjegyzék. Összeállította az Országos Műemléki Felügyelőség. Bp.1960. p.51.
- Rados Jenő: Magyar építészettörténet. Bp.1961. p.312.
- Zakariás G. Sándor: Budapest. Magyarország művészeti emlékei 3. Budapest 1961. p.154-155.
- Kubinszky Mihály: Gondolatok a századeleji magyar építészetéről. "Magyar Építőművészet" 1961. 1.sz. p.44.
- Kismarty-Lechner Jenő: Lechner Ödön. Bp.1961. p.126.
- dr.Kubinszky Mihály: A szecesszió és a századforduló művészete. "Építés- és Közlekedéstudományi Közlemények" IV. (1962) p.518.
- Preisich Gábor: Budapest városépítésének története 2. A Kiegyezéstől a Tanácsköztársaságig. Bp.1964. p.134.
- Merényi, Ferenc: 1867-1965, cento anni architettura ungherese. Roma, 1965. p.28.
- Művészeti lexikon. Szerk. Zádor Anna és Genthon István III. kötet, 1967. p.12. (Lajta Béla címszó.)

- Budapest műemlékjegyzéke. Összeállította a Fővárosi Műemlék-felügyelőség. Bp.1967. p.57.
- Magyar Életrajzi lexikon. Főszerk: Kenyeres Ágnes. II.köt. Bp.1969. p.16. (Lajta Béla címszó.)
- Vámos, F.: Béla Lajta, a Hungarian Architect at the Beginning of the XXth Century. "Acta Historiae Artium" XV. (1969) p.195.
- Merényi Ferenc: A magyar építészet 1867-1967. Bp.1969. p.57.
- Vámos Ferenc: Lajta Béla. Bp.1970. p.214-219, 314.
- Budapest enciklopédia. Szerk. Tóth Endréné, Bp.1970. p.287. (szecessziós építészet címszó.)
- Tímár Andor (szerk.) : Erzsébetváros. Bp.1970. p.243, 320.
- A magyarországi művészet története. Főszerk.: Fülep Lajos, szerk. Zádor A., Dercsényi D. 5. átdolgozott kiadás. Szövegkötet Bp.1970. p.471.
- Czagány István: Vámos Ferenc: Lajta Béla (recenzió). "Magyar Építőművészet" XX. (1971) p.63.
- Koós Judit: Kozma Lajos munkássága - Grafika Iparművészet Építészet Bp.1975. p.91-93.
- Magyarország műemlékjegyzéke. Összeállította az Országos Műemléki Felügyelőség és a Fővárosi Műemlékfelügyelőség. Bp.1976. Építésügyi Tájékoztatói Központ. p.65.
- Németh Lajos (szerk.): Magyar művészet 1890-1919. Bp. 1981, p. 354.
- Magyarország műemlékjegyzéke. Bp., 1990. p. 95.
- Gerle János - Kovács Attila - Makovecz Imre: A századforduló magyar építésze. Bp., 1990. p. 110, 230.
- Lőrinczi Zsuzsa - Vargha Mihály (szerk.): Építészeti kalauz. Budapest építésze a századfordulótól napjainkig. Bp., 1997. p. 39.

7. Fényképjegyzék

Tervek

1.	Lajta Béla pályadíjnyertes terve: Rákóczi úti homlokzat, 1911	VII-24-61
2.	Lajta Béla pályadíjnyertes terve: Kazinczy utcai homlokzat, 1911	VII-24-62
3.	Lajta Béla pályadíjnyertes terve: Dohány utcai homlokzat, a földszinti és az I. emeleti alaprajz, 1911	VII-24-63
4.	Pince, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-42
5.	Földszint, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-47
6.	Földszinti karzat, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-48
7.	Mezzanin, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-46
8.	I. emelet, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-45
9.	II. emelet, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-45
10.	III. emelet, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-44
11.	Metszet, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-41
12.	Kazinczy utcai homlokzat, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-39
13.	Dohány utcai homlokzat, Lajta Béla terve, első változat, 1911	VII-24-40
14.	Alapozási alaprajz, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-58
15.	A pince alaprajza, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-57
16.	Földszinti alaprajz, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-56
17.	I. emeleti alaprajz, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-55
18.	II. emeleti alaprajz, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-59
19.	III. emeleti alaprajz, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-54
20.	IV. emeleti alaprajz, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-53
21.	Manzárd alaprajz, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-52
22.	Metszet, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-38
23.	Rákóczi úti homlokzat, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-51
24.	Kazinczy utcai homlokzat, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-50
25.	Dohány utcai homlokzat, Lajta Béla módosított terve, 1912	VII-24-49

Archív fényképek

26.	A főhomlokzat 1920 körül	R-VII-24-60
27.	A főhomlokzat 1920 körül	R-VII-24-67

28.	A főhomlokzat részlete 1920 körül	R-VII-24-64
29.	A főhomlokzat földszinti része 1920 körül	R-VII-24-66
30.	A földszinti nagy csarnok 1920 körül	R-VII-24-65

Helyszíni felvételek, Szilágyi Edit, 1977

31.	A Rákóczi úti homlokzat	VII-24-5
32.	A Rákóczi úti homlokzat alsó fele	VII-24-2
33.	A Dohány utcai homlokzat alsó része	VII-24-8
34.	A Dohány utcai homlokzat emeleti része	VII-24-11
35.	A főhomlokzat főpárkányának és manzárdjának részlete oldalról	VII-24-9
36.	A lakóház belső kapuja	VII-24-21
37.	A kapualj	VII-24-20
38.	A kapualj részlete	VII-24-31
39.	Liftajtó az I. emeleten	VII-24-35
40.	Ablak mellvédbetétje a megosztott csarnok felső felében	VII-24-26
41.	Az irodarész lépcsőháza a II. emeleten	VII-24-29
42.	Az udvar az I. emeletről	VII-24-32
43.	Az udvar belső szárnya a II. emeletről	VII-24-13

Helyszíni felvételek, Szilágyi Edit, 1997

44.	Utcakép	VII-24-78
45.	A Rákóczi úti homlokzat alsó része	VII-24-79
46.	A Rákóczi úti homlokzat emeleti része	VII-24-80
47.	A Rákóczi úti homlokzat felső része	VII-24-90
48.	A Kazinczy utcai homlokzat alsó része	VII-24-75
49.	A Dohány utcai homlokzat alsó része	VII-24-77
50.	Hátsó nézet	VII-24-76
51.	A kapualj részlete	VII-24-89
52.	A kapualj részlete	VII-24-88
53.	A lépcsőház a III. emeleten	VII-24-95
54.	Liftajtó feletti betét a IV. emeleten	VII-24-96
55.	A főlépcsőház rácsa	VII-24-97
56.	A főlépcsőház csempeburkolatának részlete	VII-24-72
57.	Az udvar nézete	VII-24-83
58.	Az udvar nézete	VII-24-84
59.	Az udvar nézete	VII-24-85
60.	Függőfolyosó burkolata az V. emeleten	VII-24-86
61.	A II. emeleti függőfolyosó részlete	VII-24-73
62.	Bagolyfigura a függőfolyosó I. emeleti merevítővasán	VII-24-74
63.	III. emeleti lakásajtó	VII-24-99
64.	Az V. em. 4. sz. lakás bejáratai ajtaja	VII-24-87
65.	Az udvar nézete az üveg védőtetővel	VII-24-98
66.	A földszinti csarnok	VII-24-71
67.	A földszinti csarnok felső része	VII-24-69
68.	A földszinti csarnok felső része	VII-24-70
69.	A földszinti csarnok felső részének ablaka a félemelet felől	VII-24-68
70.	Szobaajtó a III. em. 6. sz. lakásban	VII-24-82
71.	Szobaajtó a II. em. 3. sz. lakásban	VII-24-94
72.	Előszobaajtó a III. em. 6. sz. lakásban	VII-24-100
73.	Fürdőszobaajtó az I. em. 3. sz. lakásban	VII-24-92
74.	Mellékhelyiség-ajtó II. em. 3. sz. lakásban	VII-24-93
75.	Ablak a III. em. 6. sz. lakásban	VII-24-81

76. Erkélyajtó az I. em. 7. sz. lakásban

VII-24-91